

УДК 616.89-008.447-071.2-036.1:351.743-057.36 (477) «2014/2017»

Л. М. Юр'єва, Т. Й. Шустерман, С. І. Вишніченко
ДИНАМІКА ПСИХІЧНИХ ТА ПОВЕДІНКОВИХ РОЗЛАДІВ
СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ (2014—2017 РОКИ)

Л. Н. Юр'єва, Т. И. Шустерман, С. И. Вишниченко
Динамика психических и поведенческих расстройств
среди военнослужащих Национальной гвардии Украины (2014—2017 годы)

L. Yuryeva, T. Shusterman, S. Vyshnichenko
The dynamics of mental and behavioral disorders
among the soldiers of the National Guard of Ukraine (2014—2017 years)

У цієї статті наводяться результати дослідження структури та динаміки психічних розладів та розладів поведінки серед військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ), які проходили стаціонарне обстеження в Комунальному закладі «Дніпропетровська клінічна психіатрична лікарня» Дніпропетровської обласної ради» у 2014—2017 роках. Наведено характеристику досліджуваних військовослужбовців (201 особа) за віком, роками призову та видом комплектування підрозділів особовим складом. В усіх досліджених військовослужбовців НГУ були зареєстровані психічні розлади та розлади поведінки. В загальній структурі виявленої психічної патології у військовослужбовців НГУ за 2014—2017 роки переважали невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади (35,3 %), розлади особистості та поведінки (27,0 %) і психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин (17,4 %). У військовослужбовців строкової служби психічні розлади та розлади поведінки виявлялися вірогідно частіше, ніж у осіб, що несли службу за контрактом або були частково мобілізованими, що може бути пов'язано з низькою мотивацією до служби. За 2014—2017 роки серед військовослужбовців НГУ спостерігалось зростання невротичних, пов'язаних зі стресом та соматоформних розладів; шизофренії, шизотипових, маячних розладів та розумової відсталості. Зроблено висновок, що отримані дані щодо структури та динаміки психічних і поведінкових розладів у військовослужбовців НГУ мають бути врахованими під час розроблення психо-профілактичних та лікувально-реабілітаційних заходів для цього контингенту осіб.

Ключові слова: військовослужбовці, Національна гвардія України, психічні розлади, поведінкові розлади, структура, динаміка

В данной статье приводятся результаты исследования структуры и динамики психических расстройств и расстройств поведения среди военнослужащих Национальной гвардии Украины (НГУ), которые проходили стационарное обследование в Коммунальном учреждении «Днепропетровская клиническая психиатрическая больница» Днепропетровского областного совета» в 2014—2017 годах. Дана характеристика обследуемых военнослужащих (201 человек) по возрасту, годам призыва и виду комплектования подразделений личным составом. У всех обследованных военнослужащих НГУ были зарегистрированы психические расстройства и расстройства поведения. В общей структуре выявленной психической патологии у военнослужащих НГУ за 2014—2017 годы преобладали невротические, связанные со стрессом и соматоформные расстройства (35,3 %), расстройства личности и поведения (27,0 %) и психические и поведенческие расстройства вследствие употребления психоактивных веществ (17,4 %). У военнослужащих срочной службы психические расстройства и расстройства поведения выявлялись достоверно чаще, чем у лиц, которые несли службу по контракту или были частично мобилизованными, что может быть связано с низкой мотивацией к службе. За 2014—2017 годы среди военнослужащих НГУ наблюдался рост невротических, связанных со стрессом и соматоформных расстройств; шизофрении, шизотипического, бредовых расстройств и умственной отсталости. Сделан вывод, что полученные данные о структуре и динамике психических и поведенческих расстройств у военнослужащих НГУ должны быть учтены при разработке психопрофилактических и лечебно-реабилитационных мероприятий для данного контингента лиц.

Ключевые слова: военнослужащие, Национальная гвардия Украины, психические расстройства, поведенческие расстройства, структура, динамика

This article presents the results of the study of the structure and dynamics of mental and behavioral disorders among the soldiers of the National Guard of Ukraine (NGU) who undergo a stationary survey at the Communal Institution "Dnipropetrovsk Clinical Psychiatric Hospital" of the Dnipropetrovsk Regional Council in 2014—2017. The characteristics of the studied servicemen (201 persons) by age, years of recruitment and the type of staffing of units were presented. All surveyed military personnel of NGU registered mental and behavioral disorders. In the overall structure of the revealed mental illness in the NGU military personnel for 2014—2017, neurotic stress-related and somatoform disorders (35.3 %), personality disorders and behavior (27.0 %), and psychological and behavioral disorders as a result of psychoactive abuse substances (17.4 %) prevailed. In military service mental and behavioral disorders were significantly more frequent than those who contracted or partially mobilized, which may be due to low motivation for service. For 2014—2017 years, the growth of neurotic, stress-related and somatoform disorders, schizophrenia, schizotypic, delusional disorders and mental retardation was observed in NGU's military personnel. It was concluded that the received data on the structure and dynamics of mental and behavioral disorders in the NGU military personnel should be taken into account at the development of psychoprophylaxis and treatment and rehabilitation measures for this contingent of persons.

Keywords: servicemen, National Guard of Ukraine, mental disorders, behavioral disorders, structure, dynamics

На сучасному етапі проблема своєчасної діагностики, профілактики і корекції психічних та поведінкових розладів у військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ) набуває особливої актуальності [1, 2]. Специфічні умови військової служби, яка проходить під впливом стресу, постійно супроводжується реальною загрозою для життя та здоров'я й високим рівнем психічного

напруження, приводять до виснаження адаптаційних процесів, стають однією із причин розвитку психічної патології у військовослужбовців — від невротичних проявів до розладів психотичного перістру [3, 4]. До одного з факторів ризику розвитку психічних розладів серед військовослужбовців НГУ належить і низька мотивація до служби, особливо у строковиків [1]. Вивчення стану психічного здоров'я військовослужбовців НГУ і динаміки психічних розладів та розладів поведінки є важливим

етапом у розробленні психопрофілактичних та лікувально-реабілітаційних програм для цього контингенту осіб, що і визначає актуальність цього дослідження [5, 6].

Військовослужбовці НГУ протягом 2014—2017 років проходили обстеження в Комунальному закладі «Дніпропетровська клінічна психіатрична лікарня» Дніпропетровської обласної ради на предмет наявності психічних розладів з метою визначення придатності їх для подальшої військової служби.

За весь період (2014—2017 роки) обстежено всього 201 особу, із них 2014 року — 50 (24,9 %) осіб, 2015 року — 27 (13,4 %) осіб, 2016 року — 57 (28,4 %) осіб, 2017 року — 67 (33,3 %) осіб. Серед досліджених переважали військовослужбовці, які були призвані на строкову службу — 142 особи (70,7 %), за частковою мобілізацією було 33 особи (16,4 %), за контрактом — 26 (12,9 %) осіб. За розподілом військовослужбовців НГУ за роками призову та видом комплектування підрозділів особовим складом (табл. 1) видно, що серед обстежених військовослужбовців НГУ у період 2014—2016 рр. переважали особи, які несли службу за частковою мобілізацією (27,3 %, 24,2 % та 48,5 % відповідно), 2017 року — за контрактом (65,4 %).

Таблиця 1. Розподіл військовослужбовців НГУ за роками призову на військову службу та видом комплектування підрозділів особовим складом (2014—2017 роки)

Роки призову	Вид комплектування підрозділів особовим складом					
	Контракт (n = 26)		Часткова мобілізація (n = 33)		Строкова служба (n = 142)	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
2014	4	15,4	9	27,3	37	26,1
2015	1	3,8	8	24,2	18	12,6
2016	4	15,4	16	48,5	37	26,1
2017	17	65,4	0	0	50	35,2
Усього	26	100	33	100	142	100

У табл. 2 наводимо віковий зріз військовослужбовців, з урахуванням виду комплектування підрозділів особовим складом.

Таблиця 2. Розподіл військовослужбовців НГУ за віком та видом комплектування підрозділів особовим складом (2014—2017 роки)

Вид комплектування підрозділів особовим складом	Вік, роки							
	19—30		31—40		41—50		51—60	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контракт	24	13,5	1	7,7	1	12,5	0	0
Часткова мобілізація	12	6,7	12	92,3	7	87,5	2	100
Строкова служба	142	79,8	0	0	0	0	0	0
Усього	178	100	13	100	8	100	2	100

У віковій категорії до 30 років переважали військовослужбовці строкової служби (79,8 %); від 31 до 40 років, від 41 до 50 років та від 51 до 60 років — частково мобілізовані (92,3 %, 87,5 % та 100 % відповідно).

В усіх досліджених у період 2014—2017 рр. військовослужбовців НГУ були зареєстровані психічні розлади та розлади поведінки того чи іншого регістру. Структуру психічних та поведінкових розладів серед військовослужбовців НГУ за 2014 рік наведено у табл. 3.

2014 року серед військовослужбовців НГУ переважали хворі на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади — 40 % осіб, здебільшого військовослужбовці строкової служби (38 %), друге місце займали розлади особистості та поведінки — 36 % осіб, зокрема теж військовослужбовці строкової служби (30 %); на третьому місці були зареєстровані психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин — 14 % осіб — військовослужбовці, які несли службу за частковою мобілізацією. Загалом психічна патологія переважно реєструвалась у військовослужбовців строкової служби (74 %).

Таблиця 3. Структура психічних розладів та розладів поведінки серед військовослужбовців НГУ за 2014 рік (%)

Нозології	Шифр за МКХ-10	Вид комплектування підрозділів особовим складом			Усього (n = 50)
		Контракт (n = 4)	Часткова мобілізація (n = 9)	Строкова служба (n = 37)	
Органічні та симптоматичні психічні розлади	F00 — F09, F53, F55	0	2,0	0	2,0
Шизофренія, шизотипові, маячні розлади	F20 — F29	0	2,0	2,0	4,0
Розлади настрою (афективні)	F30 — F39	0	0	4,0	4,0
Невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади	F40 — F52, F54	2,0	0	38,0	40,0
Розлади особистості та поведінки	F60 — F69	4,0	2,0	30,0	36,0
Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин	F10 — F19	2,0	12,0	0	14,0
Розумова відсталість та порушення психологічного розвитку	F70 — F89	0	0	0	0
Усього		8,0	18,0	74,0	100

Далі наводимо структуру психічних та поведінкових розладів серед військовослужбовців НГУ за 2015 рік (табл. 4). 2015 року серед військовослужбовців НГУ спостерігалась подібна тенденція розподілу розладів психіки та поведінкових розладів з переважанням невротичних, пов'язаних зі стресом та соматоформних

розладів — 33 % осіб, розладів особистості та поведінки — 26,0 % осіб та психічних і поведінкових розладів внаслідок вживання психоактивних речовин — 14,8 % осіб. Знову ж таки, психічні розлади переважно реєструвались у військовослужбовців строкової служби (59,3 %).

Таблиця 4. Структура психічних розладів та розладів поведінки серед військовослужбовців НГУ за 2015 рік (%)

Нозології	Шифр за МКХ-10	Вид комплектування підрозділів особовим складом			Усього (n = 27)
		Контракт (n = 1)	Часткова мобілізація (n = 8)	Строкова служба (n = 18)	
Органічні та симптоматичні психічні розлади	F00 — F09, F53, F55	0	0	3,7	3,7
Шизофренія, шизотипові, маячні розлади	F20 — F29	0	3,7	0	3,7
Розлади настрою (афективні)	F30 — F39	0	3,7	3,7	7,4
Невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади	F40 — F52, F54	0	11,1	22,2	33,3
Розлади особистості та поведінки	F60 — F69	3,7	3,7	18,6	26,0
Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин	F10 — F19	0	14,8	0	14,8
Розумова відсталість та порушення психологічного розвитку	F70 — F89	0	0	11,1	11,1
Усього		3,7	37,0	59,3	100

2016 року тенденція змінилась (табл. 5). Зокрема, серед військовослужбовців НГУ стали переважати психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин — 35,1 % осіб (здебільшого військовослужбовці, які несли службу за частковою мобілізацією — 26,3 %), друге місце займали розлади особистості та поведінки — 24,5 % осіб (тільки військовослужбовці строкової служби). Невротичні,

пов'язані зі стресом та соматоформні розлади зайняли лише третє місце — 22,8 % осіб (перш за все, військовослужбовці строкової служби — 19,3 %). Як і в попередні роки, розлади психіки та поведінки переважно спостерігались у військовослужбовців строкової служби (64,9 %).

Структуру психічних та поведінкових розладів серед військовослужбовців НГУ за 2017 р. наводимо у табл. 6.

Таблиця 5. Структура психічних розладів та розладів поведінки серед військовослужбовців НГУ за 2016 рік (%)

Нозології	Шифр за МКХ-10	Вид комплектування підрозділів особовим складом			Усього (n = 57)
		Контракт (n = 4)	Часткова мобілізація (n = 16)	Строкова служба (n = 37)	
Органічні та симптоматичні психічні розлади	F00 — F09, F53, F55	0	0	3,5	3,5
Шизофренія, шизотипові, маячні розлади	F20 — F29	0	0	1,8	1,8
Розлади настрою (афективні)	F30 — F39	0	1,8	0	1,8
Невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади	F40 — F52, F54	3,5	0	19,3	22,8
Розлади особистості та поведінки	F60 — F69	0	0	24,5	24,5
Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин	F10 — F19	3,5	26,3	5,3	35,1
Розумова відсталість та порушення психологічного розвитку	F70 — F89	0	0	10,5	10,5
Усього		7,0	28,1	64,9	100

Таблиця 6. Структура психічних розладів та розладів поведінки серед військовослужбовців НГУ за 2017 рік (%)

Нозології	Шифр за МКХ-10	Вид комплектування підрозділів особовим складом			Усього (n = 67)
		Контракт (n = 17)	Часткова мобілізація (n = 0)	Строкова служба (n = 50)	
Органічні та симптоматичні психічні розлади	F00 — F09, F53, F55	3,0	0	0	3,0
Шизофренія, шизотипові, маячні розлади	F20 — F29	3,0	0	1,5	4,5
Розлади настрою (афективні)	F30 — F39	1,5	0	1,5	3,0
Невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади	F40 — F52, F54	7,5	0	35,7	43,2
Розлади особистості та поведінки	F60 — F69	7,5	0	14,9	22,4
Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин	F10 — F19	3,0	0	3,0	6,0
Розумова відсталість та порушення психологічного розвитку	F70 — F89	0	0	17,9	17,9
Усього		25,5	0	74,5	100

2017 року тенденція щодо розподілу виявленої психічної патології теж мала деякі особливості. Зокрема, серед військовослужбовців НГУ знову переважали хворі на невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади — 43,2 % осіб, здебільшого військовослужбовці строкової служби (35,7 %). Друге місце посіли психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин — 22,4 % осіб (зокрема військовослужбовці строкової служби — 14,9 %). На третє місце вийшли розумова відсталість та порушення психологічного розвитку — 17,9 % осіб (тільки військовослужбовці строкової служби). Загальна тенденція до переважання розладів психіки та поведінки у військовослужбовців НГУ, які несли строкову службу, 2017 року збереглась (74,5 %).

Загальну структуру психічних та поведінкових розладів серед військовослужбовців НГУ за 2014—2017 роки наведено на рис. 1.

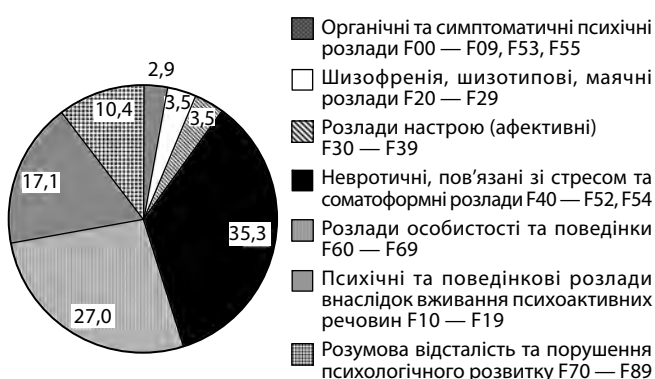

Рис. 1. Загальна структура психічних та поведінкових розладів серед військовослужбовців НГУ за 2014—2017 роки (%)

В загальній структурі виявленої психічної патології у військовослужбовців НГУ за 2014—2017 роки переважали невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади — 35,3 %, розлади особистості та поведінки — 27,0 % і психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин — 17,4 %.

Динаміку психічних розладів серед військовослужбовців НГУ за 2014—2017 роки наведено на рис. 2.

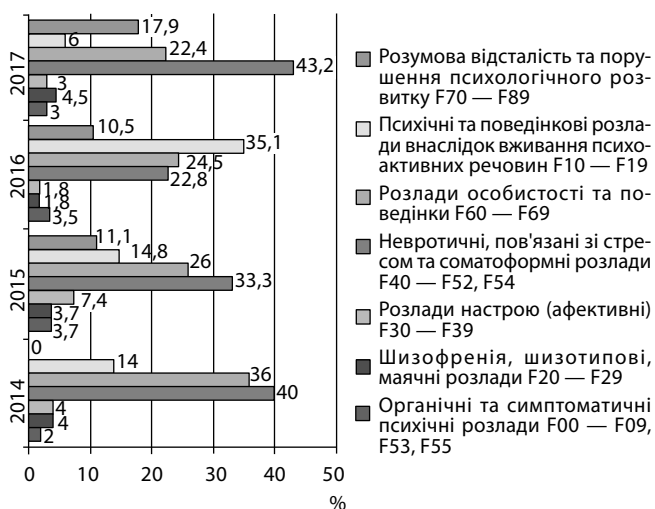

Рис. 2. Динаміка психічних та поведінкових розладів (%) серед військовослужбовців НГУ за 2014—2017 роки

Аналізуючи наведені дані, можна зазначити, що за 2014—2017 роки у військовослужбовців НГУ спостерігалось зростання невротичних, пов'язаних зі стресом та соматоформних розладів; шизофренії, шизотипових, маячних розладів та розумової відсталості. За вищезазначений період рівень психічних та поведінкових розладів внаслідок вживання психоактивних речовин, загалом, знизився з 14,8 % до 6,0 %, але спостерігався їх пік 2016 року. Органічні психічні розлади та розлади особистості за 2014—2017 роки залишались майже на одному рівні. Розлади настрою (афективні розлади) мали тенденцію до зниження.

Узагальнюючи отримані дані, треба зазначити таке.

Серед загальної кількості досліджених військовослужбовців НГУ найбільша кількість осіб була обстежена 2017 року — 67 (33,3 %) осіб.

Серед досліджених переважали військовослужбовці, які були призвані на строкову службу — 142 (70,7 %) осіб.

У віковій категорії до 30 років переважали військовослужбовці строкової служби (79,8 %).

В усіх досліджених у 2014—2017 роках військовослужбовців НГУ були зареєстровані психічні розлади та розлади поведінки.

У загальній структурі виявленої психічної патології у військовослужбовців НГУ за 2014—2017 роки переважали невротичні, пов'язані зі стресом та соматоформні розлади (35,3 %), розлади особистості та поведінки (27,0 %) і психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин (17,4 %).

У військовослужбовців строкової служби психічні розлади та розлади поведінки за досліджуваний період виявлялися вірогідно частіше, ніж у осіб, що несли службу за контрактом або були частково мобілізованими, що може бути пов'язано з низькою мотивацією до служби у вищезазначених осіб.

За 2014—2017 роки у військовослужбовців НГУ спостерігалось зростання невротичних, пов'язаних зі стресом та соматоформних розладів; шизофренії, шизотипових, маячних розладів та розумової відсталості.

Отримані дані щодо структури та динаміки психічних і поведінкових розладів у військовослужбовців НГУ слід враховувати під час розроблення психопрофілактичних та лікувально-реабілітаційних заходів для цього контингенту осіб.

Список літератури

1. Діагностика психічної дезадаптації серед співробітників органів внутрішніх справ (методичні рекомендації) / [Л. М. Юр'єва, Н. О. Марута, С. І. Вишніченко, М. М. Денисенко]. Харків ; Дніпропетровськ, 2015. 55 с.
2. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах / уклад. П. В. Волошин, Н. О. Марута, Л. Ф. Шестопалова [та ін.]. Х., 2014. 79 с.
3. Кризові стани в сучасних умовах: діагностика, корекція та профілактика / за ред. проф. Л. М. Юр'євої. К.: Вид-во «Галерея Принт», 2017. 174 с.
4. Марута Н. А., Заворотный В. И. Принципы реабилитации военнослужащих с различными вариантами посттравматического стрессового расстройства // Український вісник психоневрології. 2018. Т. 26, вип. 3 (96). С. 33—38.
5. Психологічна реабілітація учасників антитерористичної операції в закладах охорони здоров'я (методичні рекомендації) /

уклад. Б. В. Михайлов, С. І. Лупей-Ткач, О. М. Зінченко [та ін.].
Х., 2018. 32 с.

6. Practice Guideline for the Treatment of Patients with Acute
Stress Disorder and Posttraumatic Stress Disorder : Literature

Review / R. J. Ursano, C. C. Bell, S. Eth [et al.] // Am J Psychiatry.
2004 Nov; 161 (11 Suppl): 3—31.

Надійшла до редакції 11.09.2018 р.

ЮР'ЄВА Людмила Миколаївна, доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри психіатрії факультету післядипломної освіти Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України» (ДЗ «ДМА МОЗ України»), м. Дніпро, Україна; e-mail: lyuryeva@a-teleport.com

ШУСТЕРМАН Тамара Йосипівна, кандидат медичних наук, асистент кафедри психіатрії факультету післядипломної освіти ДЗ «ДМА МОЗ України», м. Дніпро, Україна; e-mail: finiks2@gmail.com

ВИШНІЧЕНКО Сергій Іванович, кандидат медичних наук, доцент кафедри медичної біології та теоретичної медицини Інституту менеджменту і охорони здоров'я Міжрегіональної академії управління персоналом, м. Київ, Україна; e-mail: sievvnv@gmail.com

YURYEVA Lyudmyla, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of Psychiatry Department Faculty of Postgraduate Education of State Institution "Dnipropetrovs'k Medical Academy of Health Ministry of Ukraine", Dnipro, Ukraine; e-mail: lyuryeva@a-teleport.com

SHUSTERMAN Tamara, MD, PhD, Teaching assistant of Psychiatry Department Faculty of Postgraduate Education of "Dnipropetrovs'k Medical Academy of Health Ministry of Ukraine" SI, Dnipro, Ukraine; e-mail: finiks2@gmail.com

VYSHNICHENKO Sergey, MD, PhD, Associate Professor of the Department of Medical Biology and Theoretical Medicine of the Institute of Management and Health Protection of the Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, Ukraine; e-mail: sievvnv@gmail.com